

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark

Regionalt miljøprogram i jordbruket

VESTFOLD OG TELEMAR

2023 – 2026

Innhold

1. Innledning	3
2. Jordbruket i Vestfold og Telemark	5
2.1. Jordbruket i Telemark.....	5
2.2. Jordbruket i Vestfold.....	6
2.3. Arealbruk.....	7
3. Miljømål og virkemidlene i jordbruket	9
3.1. Regionale miljømål for jordbruket.....	9
3.2. Juridiske virkemidler.....	10
3.3. Økonomiske virkemidler.....	11
4. Status, utfordringer og muligheter	12
4.1. Klima.....	12
4.2. Vannmiljøet.....	13
4.3. Jord og jordhelse.....	18
4.4. Biologisk mangfold.....	18
4.5. Jordbrukets kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljøer.....	19
4.6. Økologisk jordbruk.....	20
5. Tilskudd til regionale miljøtiltak i Vestfold og Telemark – (RMP-tilskudd)	21
5.1. Oversikt over regionale miljøtiltak i Vestfold og Telemark.....	21
5.2. Å fremme miljøgoder.....	21
5.2.1. Kulturlandskap.....	21
5.2.2. Biologisk mangfold.....	22
5.2.3. Kulturminner og kulturmiljøer.....	24
5.2.4. Friluftsliv.....	25
5.3. Å redusere miljøbelastning.....	26
5.3.1. Avrenning til vann.....	26
5.3.2. Utslipp til luft.....	28
5.3.3. Plantevern.....	29
5.3.4. Jord og jordhelse.....	29
5.3.5. Miljøavtale og klimarådgiving.....	30
6. Andre økonomiske virkemidler	31
6.1. SMIL – tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.....	31
6.2. Drenering.....	33
6.3. Utvalgte kulturlandskap.....	34
6.4. Tiltak i beiteområder.....	36
6.5. Fjellandbrukssatsing.....	36
6.6. Fylkesvise klima- og miljøprogrammidler.....	37

Foto forside: Sverre Dahl – Grasdekt kantsone, Tønsberg kommune /Thor Christiansen – Beitebruk, Vinje kommune

1. Innledning

Regionalt miljøprogram i jordbruket for Vestfold og Telemark er utarbeidet av Statsforvalteren.

Målet for miljøprogrammet er å begrense negativ miljøpåvirkning fra jordbruket (avrenning til vann og utslipp til luft), og fremme jordbrukets bidrag til miljøgoder (kulturlandskapet med kulturminner, biologisk mangfold, og allmenhetens tilgjengelighet til kulturlandskapet).

Regionale miljøtilskudd forvaltes av Statsforvalteren gjennom Regionalt miljøprogram. Programmet skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket utover det som er mulig gjennom generelle nasjonale ordninger. Det er Statsforvalteren som vedtar Regionalt miljøprogram, og det rulleres hvert fjerde år.

Tilhørende det regionale miljøprogrammet utarbeides det også en 'Forskrift om regionale miljøtilskudd i jordbruket, Vestfold og Telemark'. Den er ikke med som vedlegg til dette dokumentet, men publiseres separat.

Næringsorganisasjonene, Landbruksrådgivningen, kommunene, fylkeskommunen og miljøavdelingen hos Statsforvalteren i fylket har bidratt inn i arbeidet med rullering av miljøprogrammet.

Tilskuddsmidlene avsettes i det årlige jordbruksoppgjøret, og det gir rammene for ordningene og satsene. Tilskuddssatsene settes enten i jordbruksoppgjøret, av kommunene, eller i samarbeid med næringsorganisasjonene, og er derfor ikke med her.

Foto: Trude Aga Brun - Borrehaugene, Horten kommune

Organisering, rammer og føringer

Landbruksdirektoratet har utarbeidet to dokumenter som er førende for arbeidet med regionalt miljøprogram:

- Nasjonalt miljøprogram 2023-2026 – nasjonale miljømål og virkemidler for miljø- og klimaarbeidet i jordbruket, rapport nr. 33/2022, 01.09.2022
- Instruks for regionale miljøtilskudd 2023-2026, 07.07.2022

Vi har lagt følgende føringer til grunn for arbeidet:

- Økt målretting av miljøinnsatsen i jordbruket
- Ivaretagelse av fylkets egenart og behov for miljøtiltak

Rulleringen av RMP-tilskudd for 2023-2026

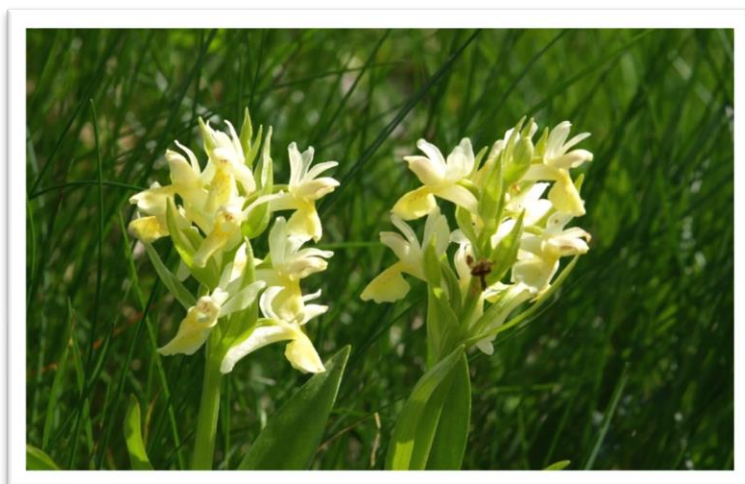
Instruksen for regionale miljøtilskudd ga følgende føringer for utarbeiding av den regionale forskriften for RMP-ordningen:

- Tilskuddordningene i Vestfold og Telemark skal velges ut fra en nasjonal meny
- Vilåårene for tilskuddene skal være del av den regionale forskriften
- Områder med verdifulle jordbrukslandskap skal velges ut og prioriteres
- Områder med vassdrag med vesentlig påvirkning fra jordbruksavrenning skal velges ut og prioriteres
- Statsforvalteren skal utarbeide veiledningsmateriell og skjåtselsråå

Skjåtselsråå knyttet til tilskuddordningene under kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturminner vil inngå i veiledningsheftet om RMP-ordningene som sendes alle gårdbrukerne årlig.

En bredt sammensatt arbeidsgruppe har hatt flere møter i perioden mars 2022 til november 2022. Arbeidsgruppa består av representanter fra Telemark Bondelaget, Vestfold Bondelaget, Telemark Bonde- og Småbrukarlag, Vestfold Bonde- og småbrukarlag, NLR Østafjells, NLR Viken, Vestfold og Telemark fylkeskommune, representanter fra kommunene, Statsforvalterens miljøavdeling, og Statsforvalterens landbruksavdeling. Statsforvalteren i Vestfold og Telemark har utarbeidet regionalt miljøprogram basert på innspill fra arbeidsgruppa.

Regionalt miljøprogram for Vestfold og Telemark gjelder fra 2023 til 2026.

Foto: Aud Torild Stensrød - Søstermarihand

2. Jordbruket i Vestfold og Telemark

2.1. Jordbruket i Telemark

Jordbrukslandskapet

Telemark hadde for 50 år siden et jordbrukslandskap som var 45 000 daa større enn i dag. Mange mindre bruk er lagt ned; en del ravinelandskap, bratte og tungdrevne areal og beite- og slåttemark gror til.

Økning i grovfôrareal, reduksjon i antall grovfôretende dyr, og konsentrering av disse sammen med utstrakt jordleie gir grunnlag for store utfordringer. Særlig er utfordringene knyttet til aktiv drift og skjøtsel av jordbruksareal som ligger i grenseområdet for økonomisk drift store, sammen med kantsoner og overganger til naturlandskapet.

Foto: Everdien van Weeghel – Telemarksfe, Midt-Telemark kommune

Andel leiejord er økende, og det medfører i stor utstrekning maskinell bruk av areala der kulturminner og viktige elementer i landskapsbildet blir gradvis borte. Driftsbygninger og menneskeskapte innretninger forfaller, og blir borte eller fremstår som symbol på forfall.

Endringene og utfordringene for jordbruks- og kulturlandskapet kan bli markante i tida framover. Regionalt miljøprogram må kunne tilpasse seg endringene, og i fellesvirkning med andre ordninger settes inn på rett plass for å sikre viktige samfunnsverdier.

Utvalgte kulturlandskap

Det er to Utvalgte kulturlandskap i Telemark – Jomfruland og Stråholmen UKL og Hjartdal og Svartdal UKL. Her finnes helhetlige historiske kulturlandskap med stort naturmangfold og kulturminner.

Fjellandbruk

Fyresdal, Tokke, Seljord, Vinje, Hjartdal og Tinn er fjellandbrukskommunene. Landbruk i fjellområdene byr på helt spesielle verdier og har store ressurser. Seterdrift er sårbart og bør tas vare på. Utnytting av beiteressursene og innsamling av fôr fra utmark og fjell, har vært normalen gjennom mange generasjoner. Endringer i klima (spesielt tørke) setter nytt fokus på ressursene.

Det er en tendens til nedgang i antall mjølkekyr i fjellkommunene, mens antallet ammekyr øker. I fjellet, slik som ellers i landet, øker bruksstørrelsen, men bruka med melkekyr i fjellområda er mindre enn i andre områder. Sauebruka er derimot gjennomgående større i fjellområdene enn ellers i landet. Men antallet sau har gått ned, og det er mangel på beitedyr.

Utviklingstrekk

Telemark	2017	2021	Endring
Antall søkere	1 333	1 234	-99
Totalareal	239 969	241 046	+1 077
Grovfôrareal	161 676	163 339	+1 663
Kornareal	69 813	69 262	-551
Andre vekster	8 480	8 445	-35
Melkekyr	2 077	2 049	-28
Ammekyr	3 429	3 580	+151
Sau (>1 år)	20 899	18 416	-2 483
Melkegeit	1 735	1 767	+32

2 % av Telemarks areal er dyrka mark. Utviklingen går mot stadig færre, men større driftsenheter i landbruket. I 2017 var det 1 333 bruk som søkte om produksjonstilskudd og i 2021 var det 1 234 bruk. Går vi lenger tilbake, viser tallene at antall driftsenheter har gått kraftig ned.

I 2017 ble det søkt produksjonstilskudd til omtrent 240 000 dekar, og i 2021 var det omtrent 241 000 dekar. De siste åra har jordbruksarealet i drift stabilisert seg. Det har samtidig vært en liten reduksjon i kornarealet, og en økning i grovfôrarealet. Reduksjonen i

kornarealet, og økningen i grovfôrarealet kommer enda tydeligere frem når vi ser lenger tilbake, f.eks. i 2000 var det 150 800 daa grovfôr og 96 300 daa korn.

I 2017 var det 2 077 melkekyr i Telemark fordelt på 87 bruk, i 2021 var det 2 049 melkekyr fordelt på 77 bruk. Samtidig har tallet på ammekyr økt noe, fra 3 429 i 2017 til 3 580 i 2021. Antall bruk med ammekyr har blitt stabilt på rundt 220. Antall sau har gått kraftig ned med 2 500 i en 4-års periode (fra 20 900 til 18 400 dyr). Antall bruk har også gått ned fra 364 til 334 i samme periode. Antall melkegeit, og antall bruk med melkegeit har holdt seg stabilt.

2.2. Jordbruket i Vestfold

Jordbrukslandskapet

Landskapet holdes i stor grad i hevd pga et svært aktivt jordbruk, og at arealene er ettertraktet. Mer marginale områder har hatt preg av gjengroing, siden store deler av husdyrholdet med beitende dyr ble redusert på 50- og 60 tallet. Imidlertid har interessen for ammeku hatt en markant økning de siste 15 årene. Dette har ført til at gammel kulturmark preget av gjengroing er blitt ryddet og gjerdet med SMIL-tilskudd og tatt i ny bruk.

Beiteressurser i kulturlandskapet på øyene i skjærgården er også i økende grad kommet i ny bruk. Det beites i dag på 30 øyer, og kulturlandskap med lang historie for jordbruksdrift blir holdt i hevd.

Utvalgte kulturlandskap

Skjærgården øst for Nøtterøy og Tjøme er Færder utvalgt kulturlandskap i jordbruket, og har ført til gjenåpning og skjøtsel av mange gamle verdifulle kulturlandskap på øyene. Fra 2023 er Kaupang UKL et nytt utvalgt kulturlandskap i jordbruket. Det er bygdene Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad som sammen danner det nye området.

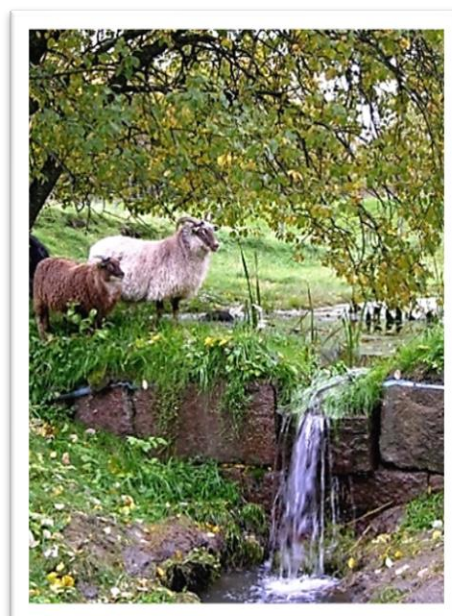

Foto: Ole Christan Thorkildsen

Kulturlandskapet er også preget av store kulturhistoriske verdier, og områder med arkeologiske kulturminner som f.eks. gravminner. Områdene skjøttes gjennom beiting og slått, f.eks. Borrehaugene.

Vestfolds beliggenhet med et gunstig klima gjør at kulturlandskapet også har et rikt biologisk mangfold. Mange av artene og naturtypene er betinget av tradisjonell jordbruksdrift, og har behov for slått eller beiting.

Utviklingstrekk

Vestfold	2017	2021	Endring
Antall søkere	1 261	1 167	-94
Totalareal	397 080	398 825	+1 745
Grovfôrareal	89 177	89 179	+2
Kornareal	274 885	276 592	+1 707
Andre vekster	33 018	33 054	+36
Melkekyr	2 474	2 359	-115
Ammekyr	3 380	3 544	+164
Sau (>1 år)	6 054	4 902	-1 152

Dyrka mark utgjør 20 % av Vestfolds areal, og er høyest andel i landet sammen med Østfold. I likhet med i Telemark har det vært en kraftig reduksjon gjennom årene i antall foretak som har jordbruksdrift. Brukstsørrelsen går opp og andelen leiejord er stor. I Vestfold utgjør dyrka mark 400 000 dekar.

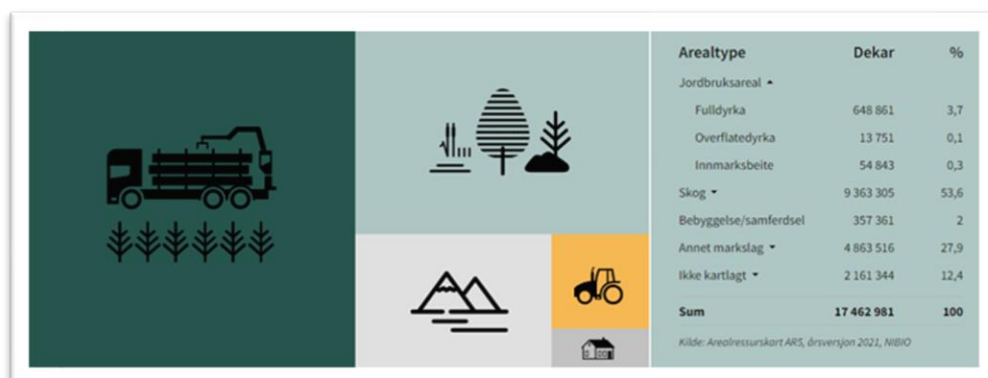
Produksjon av korn, oljevekster og belgvekster dekker per i dag 70 % av arealene. Deretter kommer grasproduksjonen som utgjør 20 % av arealet. Dyrking av grønnsaker, poteter,

frukt og bær skjer på 10 % av arealene. Åpen åkerdrift er derfor dominerende, med de utfordringene det fører med seg med tanke på avrenning av jord og næringsstoffer til vassdrag og til Oslofjorden. Fokuset på utfordringene har blitt større de siste årene, pga at klimaendringene jobber mot jordbrukets miljøinnsats. Det er viktig å balansere hensynet til matproduksjon og miljøhensyn på en kunnskapsbasert måte.

Antall foretak med melkeproduksjon har gått ned de siste 4 årene (fra 65 i 2017 til 53 i 2021), men antallet melkekyr viser bare en liten nedgang. Antallet ammekyr går fortsatt opp, men antallet sau viser også i Vestfold en markant nedgang. Svineproduksjonen er fremdeles stor og betydelig i Vestfold.

Greve Biogass bidrar til oppmerksomhet rundt bruk av husdyrgjødsel og biorest, og stimulerer til nye klima- og miljøvennlige spredemetoder. Vestfold og Grenland er sammen om dette. Bioresten spres med utstyr for nedlegging/nedfelling, og i stor grad med tilførselsslange. Nye gjødsellager er anlagt, og det er krav om dekke over disse.

2.3. Arealbruk

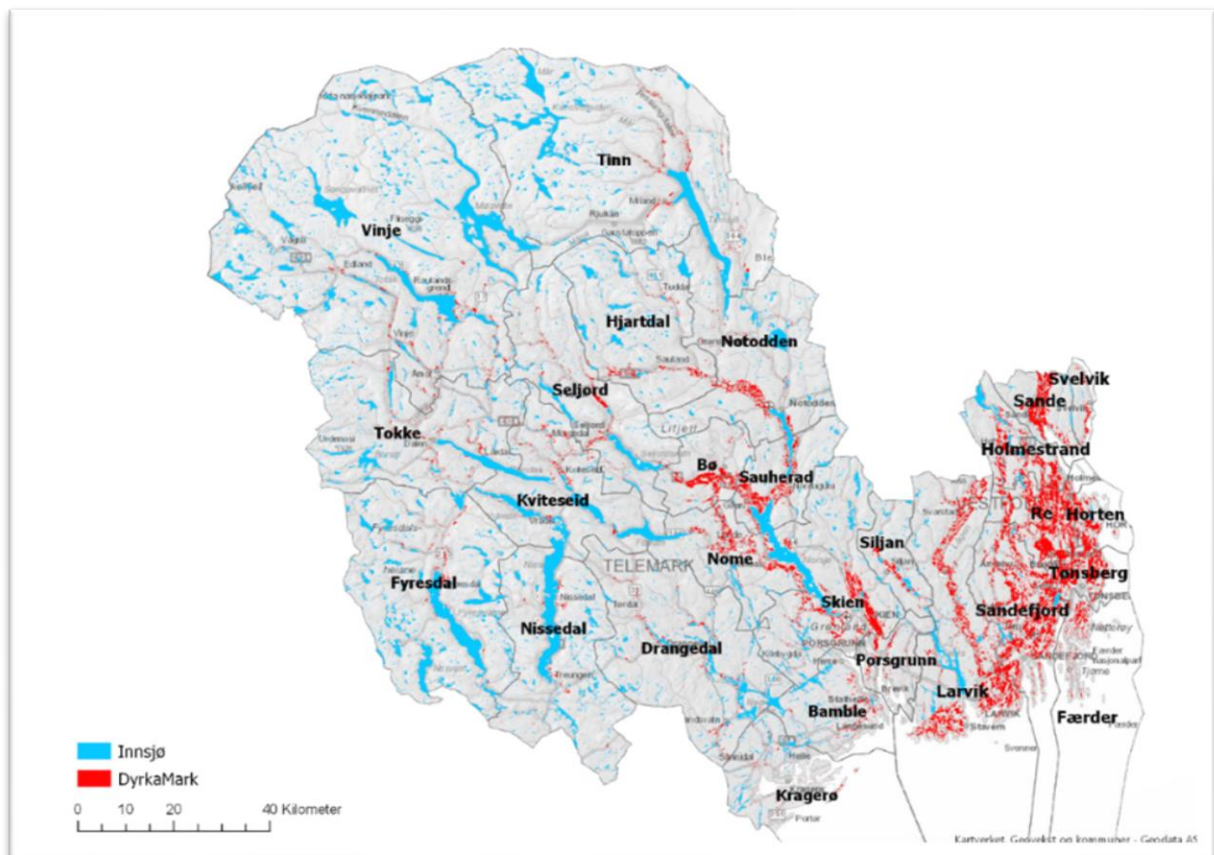

I følge AR5 er det i Vestfold og Telemark 716 475 dekar jordbruksareal, noe som utgjør om lag 4,1 prosent av fylkets landareal. I 2021 ble det søkt om produksjonstilskudd (PT) til omtrent 640 000 dekar. Til omtrent 11% av jordbruksarealet er det ikke søkt PT til.

I 2020 og 2021 har Statsforvalteren i samarbeid med kommunene analysert arealbruken i prosjektet 'Areal ute av drift'. Med grunnlag i vurderingen av arealbruken fra 16 av 23 kommunene i Vestfold og Telemark, konkluderes det i prosjektet at omtrent 4 % av jordbruksarealet verken skjøttes eller driftes. Det betyr at mellom 30 – 50 000 daa jordbruksareal er ute av drift i fylket, og krever oppfølging i kommunene. Andel jordbruksareal som muligens er ute av drift er ulikt fordelt mellom de forskjellige regioner i fylket, som tabellen viser. (Kilde: Erfaringsrapport 'Areal ute av drift 2020-2021')

Region	% jordbruksareal muligens ute av drift
Kystkommuner	2,7
Indre Telemark	4
Fjellandbrukskommuner	10,7

Figuren viser hvordan dyrka mark er fordelt i fylket:

Dyrka mark i Vestfold og Telemark - kilde SFVT

3. Miljømål og virkemidlene i jordbruket

I 2015 vedtok FNs medlemsland Agenda 2030 og 17 globale mål for en bærekraftig utvikling frem mot 2030. Målene gjelder for alle land og legger grunnlaget for en langsiktig og samstemt innsats. Bærekraftsmålene ser miljømessig, sosial og økonomisk utvikling i en sammenheng. Meld. St. 40 (2020 – 2021) Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030, setter de globale målene inn i en norsk kontekst og presenterer mulige nasjonale målepunkter for måloppnåelse som norske virksomheter, organisasjoner og offentlige myndigheter kan bruke.

Målsetning for matsikkerhet og landbruk er å «Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk» (bærekraftsmål 2). Mer spesifikt omhandler målet å sikre bærekraftige systemer for matproduksjon, robuste praksiser som gir økt produktivitet og produksjon, bidrar til å opprettholde økosystemene, styrker evnen til tilpasning til klimaendringer, ekstremvær, tørke, oversvømmelser og andre katastrofer og som bedrer arealenes og jordas kvalitet.

Jordbruk stiller også sentralt for å nå følgende bærekraftsmål: rent vann og gode sanitærforhold (bærekraftsmål 6), bærekraftig forbruk og produksjon (bærekraftsmål 12), stoppe klimaendringene (bærekraftsmål 13), og livet på land (bærekraftsmål 15).

I tillegg er bærekraftsmål 14 Livet under vann og bærekraftsmål 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst relevante for arbeidet med miljø. Innsats for å verne om og sikre verdens natur- og kulturarv er omtalt som et eget delmål under bærekraftsmål 11.

3.1. Regionale miljømål for jordbruket

Forskjellige stortingsmeldinger, strategier, og overordnede planer har hver sine målsetninger. Disse ligger til grunn for miljømålene for Vestfold og Telemark.

Miljømålene for jordbruket i fylket er en blanding av mål som fremmer miljøgoder og mål som reduserer miljøbelastning. Målene er inndelt etter samme miljøtema som i det nasjonale miljøprogram.

Oversikt over regionale miljømål for jordbruket i Vestfold og Telemark:

Tema	Hovedmål
Kulturlandskap	Ta vare på og utvikle jordbrukets kulturlandskap Ivareta særpreg og variasjon i kulturlandskapet
Biologisk mangfold	Ta vare på og skjøtte biologisk verdifulle arealer Bevare jordbrukets genetiske ressurser
Kulturminner & kulturmiljøer	Ivareta og synliggjøre verdifulle kulturminner og kulturmiljøer Øke bevisstheten rundt kulturhistoriske verdier
Friluftsliv	Øke tilgjengelighet for allmenheten i jordbrukslandskapet Styre ferdsele

Tema	Hovedmål
Avrenning til vassdrag og kyst	Bedre tilstanden i vannforekomster med dårlig tilstand Ingen vannforekomster i jordbruksdominerte områder skal få dårligere tilstand Holde jorda på jordet og redusere tap av næringsstoffer
Utslipp til luft	Redusere utslipp av lystgass og metan Bedre utnyttelse av næringsstoffene i husdyrgjødsel og minske avrenning til vann
Plantevern	Redusere helse- og miljørisikoen ved bruk av plantevernmidler Stimulere til andre metoder for ugrasbekjempelse
Jord & jordhelse	Øke moldinnholdet i jorda og lagre karbon Øke biologisk mangfold i jorda Redusere tap av jord i form av partikler og organiske materiale i jord
Økologisk jordbruk	Stimulere til økologisk produksjon i tråd med etterspørselen i markedet

3.2. Juridiske virkemidler

Jordbrukets sektoransvar for miljø skal ivaretas gjennom blant annet juridiske virkemidler. En rekke norske lover gir føringer og krav som skal sikre miljøet. Nedenfor er det listet opp lovverk som er relevant for jordbrukets sektoransvar for miljø:

- Jordloven
- Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket
- Forskrift om plantevernmidler
- Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav
- Forskrift om gjødselplanlegging
- Forskrift om nydyrking
- Naturmangfoldloven
- Kulturminneloven
- Friluftsløven
- Forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften)
- Vannressursloven
- Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag
- Forurensningsloven
- Klimaloven
- Plan- og bygningsloven
- Økologiforskriften

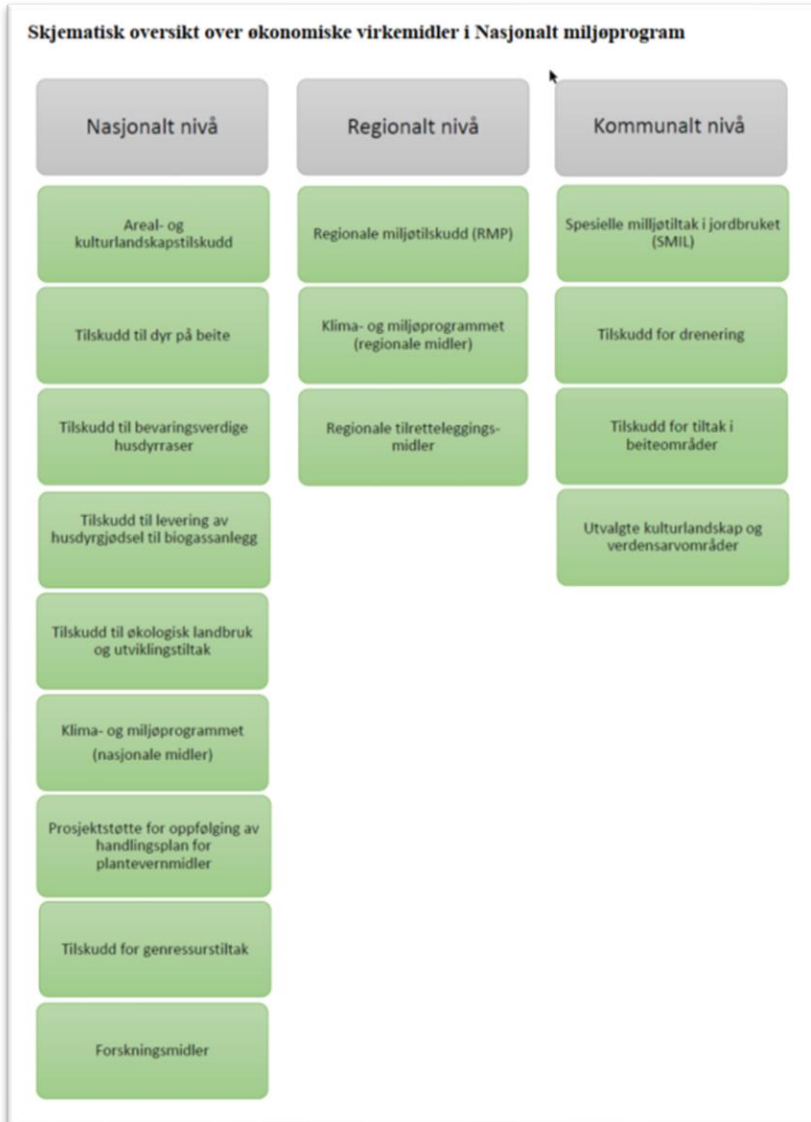
Det juridiske rammeverket er nærmere beskrevet i [Nasjonalt miljøprogram](#).

3.3. Økonomiske virkemidler

Flere tilskuddsordninger støtter opp om arbeidet med miljøutfordringer i jordbrukssektoren, som forvaltes på ulike nivå. Figuren er hentet fra nasjonalt miljøprogram, og er en skjematisk oversikt over tilskuddsordninger som er relevante for miljøarbeidet i jordbruket. Virkemidlene på regionalt og kommunalt nivå beskrives nærmere i kapittel 5 og 6.

Ulike økonomiske virkemidler med miljøformål i jordbruket og hvordan disse administreres på nasjonalt, regionalt eller kommunalt nivå. Kilde: NMP

Å nå målene

Tiltakssuksess er avhengig av flere faktorer. Ved siden av de juridiske og økonomiske virkemidlene nevnt, og tilskuddsnivå på disse, er det også andre faktorer som er avgjørende. I fylket er det viktig å ha en kunnskapsbasert og målrettet prioritering av virkemidlene. Kunnskap om god agronomisk og miljøforsvarlig drift i hele næringen er også en viktig faktor, og må støttes gjennom et godt forvaltnings- og rådgivingsapparat.

4. Status, utfordringer og muligheter

4.1. Klima

Utslippsreduksjon

I 2021 sto jordbruket for 9,3 % av Norges totale klimagassutslipp. Utslippene er knyttet til:

- Metan (fra dyrenes fordøyelse, spesielt drøvtyggere, og lagring av husdyrgjødsel)
- Lystgass (fra spredning og lagring av gjødsel og fra jord)
- CO₂ (fra myr og åkerdyrking, fossil forbrenning til oppvarming av bygg og diesel til maskiner)

Meld. St. 13 (2020 – 2021) «Klimaplan for 2021-2030» er basert på kunnskapsrapporten «Klimakur 2030» og peker på mulighetene til å redusere utslipp fra jordbruket. Også jordbrukets klimaplan (fra Bondelaget) viser jordbrukets muligheter, og setter søkelys på å redusere utslipp per produsert enhet. I 2019 inngikk Norges Bondelag og Norsk Bonde- og småbrukarlag en avtale med regjeringen om en klimagassreduksjon på 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i perioden 2021-2030.

Fôring og avl av husdyr er tiltak med et høyt potensial til å redusere klimagassutslipp, men er tiltak som vi i mindre grad kan påvirke med virkemidlene vi har.

Både gårdsbaserte biogassanlegg og store sambehandlingsanlegg for husdyrgjødsel og biologisk avfall er viktige tiltak. Jordbruket i Vestfold og Grenland bidrar til en stor positiv klimagevinst gjennom det industrielle biogassanlegget Greve Biogass. Klimagevinsten består i erstatning av fossilt drivstoff med biogass og erstatning av mineralgjødsel med biorest. Organisk gjødsel kan bidra til å øke organisk materiale i jorda og dermed binde karbon.

Tett tak eller duk over gjødsel- og/eller biorestlagrene reduserer klimautslippene og beholde mer av nitrogenet slik at gjødsleffekten blir større. Det gis SMIL-tilskudd til slik overdekning av gjødsellagre.

Foto: Everdien van Weeghel, Notodden kommune

Nedlegging og nedfelling gjør husdyrgjødsel og biorest mindre eksponert for luft enn tradisjonell spredning. Tap av nitrogen blir redusert og utslippet til luft blir mindre.

Jordpakking gir økt utslipp av lystgass i tillegg til å redusere avlingene. Tiltak som kan redusere jordpakking er derfor gunstig. Bruk av tilførselsslanger for tilførsel av husdyrgjødsel/biorest på jorden, er et godt tiltak.

Drenering gir kortere perioder med vannmettet jord og dermed mindre lystgasstap. Drenering gir tørrere forhold under jordarbeiding og spredning av husdyrgjødsel og mindre jordpakking. Drenering gir

større og mer åsikre avlinger. Med større avlinger blir det mindre utslipp av klimagasser og avrenning av næringsstoffer per produsert enhet.

Binding og lagring av CO₂

Jordbrukets mulighet til å binde karbon, og lagre den langvarig i jorda er et positivt bidrag i klimakampen, og har fått økt oppmerksomhet.

Det organiske innholdet i jorda går ned ved ensidig korndyrking med fjerning av halm og åpen åker kulturer, uten å tilføre nytt organisk materiale i form av husdyrgjødsel/kompost. Avlingspotensialet synker i takt med nedgangen i organisk materiale. Reduksjon i organisk materiale gir CO₂-tap, mens en oppbygging av organisk materiale i jorda binder CO₂. Eng/gras er mest effektiv for å øke det organiske materialet og karboninnholdet i jorda, og er viktig i et vekstskifte.

Fangvekster i korn og andre åpen-åkerkulturer kan være et viktig tiltak for å opprettholde eller øke innholdet av organisk materiale, noe som er spesielt viktig på jordarter med lite organisk materiale. Bruk av biokull er trukket fram i både Stortingsmeldingen og jordbrukets klimaplan som et tiltak med et høyt potensial til å lagre karbon. Bruk av biokull i Norge er på et tidlig stadium, og tilgangen til betalbar biokull for gårdbrukere er lavt. Foreløpige forskningsresultater viser at biokull kan, i tillegg til lagring av karbon, bidra til en bedre vannlagringsevne i jorda. Det er usikkerhet rund andre positive effekter som f.eks. et høyere avlingsnivå ved bruk av biokull.

Klimatilpasning

Et endret, og mer uforutsigbart klima, gir behov for tilpasning. Mer styrtnebbør gir behov for utbedring av bl.a. grøfter og hydrotekniske tiltak. Langvarige tørkeperioder krever investeringer i vanningsanlegg. Samtidig kan det også tenkes på dyrking av andre vekster pga. en lengre vekstsesong.

Kunnskap og formidling

For å kunne utnytte det positive klimapotensialet i jordbruket er det en forutsetning at mange bønder er med. En gårdsbasert tilnærming med klimarådgeving og bruken av klimakalkulator er viktig. I tillegg må det støttes gode regionale og lokale innovative prosjekter, og må man kunne vise gode eksempler som f.eks. demonstrasjonsfelt innen forskjellige tiltak, eksempelvis fangvekster.

4.2. Vannmiljøet

I Vestfold og nedre Telemark har mange jordbrukspåvirka innsjøer og elver for dårlig miljøtilstand. Miljøtilstanden i Oslofjorden er bekymringsfull. Vannforskriften setter mål om at alt vann – innsjøer, elver/bekker og kystvann - skal oppnå god miljøtilstand innen 2027 eller 2033.

Det er behov for å forsterke tiltakene i jordbruket mot avrenning av jord og næringsstoffer til vann. Dette skjer gjennom informasjon til gårdbrukere om miljøtilstanden i vannet, og om miljøtiltakene i jordbruket som støttes av tilskudd. Siden 90-tallet har det regionale miljøprogrammet for jordbruket bidratt til at det er utført en betydelig miljøinnsats i jordbruket, som har vært med på å redusere avrenning av jord og næringsstoffer til vassdragene. Klimaendringene med mer ekstrem nedbør gjør imidlertid avrenningen større, og kamuflerer deler av jordbrukets miljøinnsats. Mer ekstreme nedbørsperioder vil også føre til mer overvann.

Områdene med store jordbruksarealer er i tillegg tettest befolket. De største belastningene på vannet kommer derfor fra avrenning fra jordbruksdrift og fra kloakkutslipp. I leirvassdragene bidrar dessuten «naturlig» erosjon i elve- og bekkeløp til vesentlige tilførsler av partikler og næringsalter, som ender opp i innsjøer og fjorder.

I Øvre deler av Telemark er det kraftutbygging eller sur nedbør som har størst påvirkning på vassdragene.

Det er utarbeidet oppdaterte tiltakspakker for jordbruket for alle nedbørfelt/tiltaksområder som ikke har god nok miljøtilstand. Det er lagt inn en vesentlig økning i tiltakene i jordbruket for 2022-2027.

I tillegg til frivillige tiltak vil det framover også bli utredet behovet for å innføre pålagte tiltak i de mest belastede områdene. Det er Statsforvalteren som har myndighet til å vedta en regional forskrift med miljøkrav.

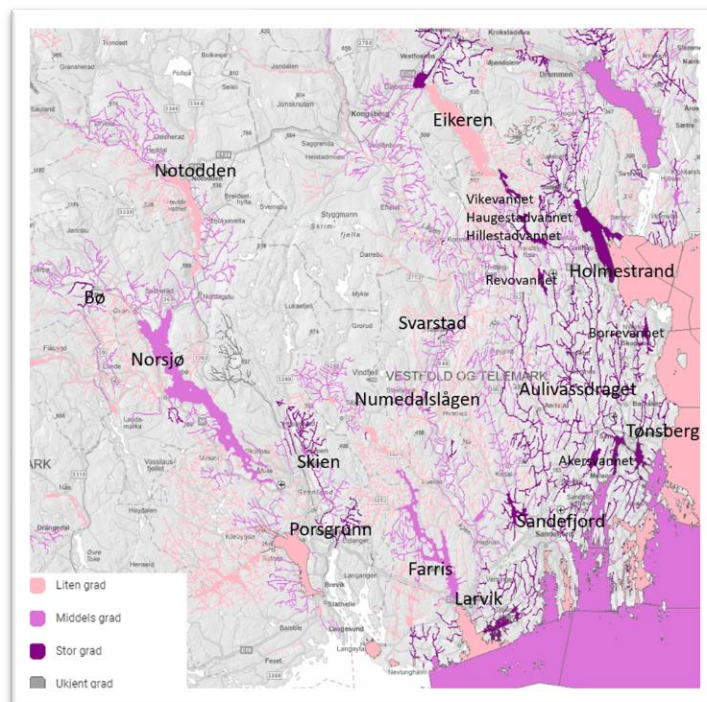
SANNSYNLIG ØKNING	
 Ekstrem nedbør	Det forventes at episoder med kraftig nedbør øker vesentlig både i intensitet og hyppighet. Dette vil også føre til mer overvann
 Regnflom	Det forventes flere og større regnflommer, og i mindre bekker og elver må man forvente en økning i flomvannføringen
 Jord-, flom- og sørpeskred	Økt fare som følge av økte nedbørmengder
 Stormflo	Som følge av havnivåstigning forventes stormflonivået å øke

Tabell: Sammendrag av forventede endringer med sannsynlig økning i Vestfold fra perioden 1971–2000 til 2071–2100 i klima, hydrologiske forhold og naturfarer som kan ha betydning for samfunnsikkerheten. Tabellen for forventede endringer med sannsynlig økning er lik for Telemark. Kilde: Norsk klimaservicesenter.

Påvirkning fra jordbruket på vannforekomstene

I områder med åpen åkerdrift har jordbruket en vesentlig påvirkning på vannkvaliteten gjennom avrenning av jord og næringssalter. I tillegg kommer påvirkningen fra erosjon i selve elve- og bekkeløpene, som har vist seg å være betydelig i perioder med styrtnedbør. Mye av kornproduksjon i fylket foregår i Vestfold og midtre og nedre Telemark. Grønnsak- og potetproduksjonen foregår i hovedsak i Vestfold.

Kartutsnittet hentet fra vann-nett viser grad av jordbrukspåvirkning. Det er middels og stor grad av påvirkning fra jordbruket i flere av områdene med vannforekomster i dårlig eller svært dårlig miljøtilstand. De største jordbrukspåvirkningene er i Vestfold og i Gjerpensdalen. I Vestfold er 70 % av arealet åpen åker, og i Gjerpensdalen er det 50 % åpne åker. Drikkevannskildene Norsjø og Farris er i middels grad av påvirket av jordbruket, mens Eikeren er i liten grad påvirket av jordbruket.

Kartutsnitt fra Vann-nett.no – grad av påvirkning fra jordbruket

Økologisk miljøtilstand

Arbeidet med å følge opp vannforskriften har ført til videreføring og forsterkning av overvåkingen av miljøtilstanden i vannforekomstene siden forrige RMP ble rullert.

Drikkevannskildene Norsjø og Farris har god økologisk miljøtilstand, samt bekkefelt i skogsområdene. Eikeren er i moderat økologisk miljøtilstand på grunn av høye verdier for noen parametere.

I jordbruksområdene i Nedre Telemark og Vestfold, med åpen åkerdrift, er miljøtilstanden i de fleste innsjøene og bekkefeltene ikke god nok. I Vestfold har mange innsjøer og bekkefelt dårlig eller svært dårlig miljøtilstand.

Kartet fra Vann-nett som viser økologisk miljøtilstand er et resultat av alle påvirkninger på vannforekomstene, jordbruk, avløp, industri, vannkraft, sur nedbør med mer.

Kartutsnitt fra Vann-nett.no – økologisk miljøtilstand

Vesentlige hensyn

Drikkevannet: I Vestfold og nedre Telemark finnes tre store drikkevannskilder - Norsjø, Farris og Eikeren. Alle sektorer som påvirker vannkvaliteten negativt, må bidra til å opprettholde god tilstand i disse drikkevannskildene.

Oslofjorden: Miljøtilstanden i kystvannet har utviklet seg i negativ retning, drevet av klimaendringene. Vanntemperaturen har økt, og det er mer avrenning av jord og næringsstoffer pga økt nedbør. Avrenningen fra jordbruket, selve elveløpserosjonen og avløp tilfører betydelige mengder sedimenter og næringsalter til fjorden.

«Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv» har sørget for et forsterket fokus på miljøtiltak for å bedre tilstanden i fjorden. Statsforvalteren er involvert, og rapporterer på tiltak i planen.

Jordvanning og vann til beitende dyr: I Vestfold, med stor produksjon av grønnsaker, poteter og en del frukt og bær, er vanningsvann med god kvalitet viktig. Sterkt eutrofe innsjøer og belastede elver kan i perioder ikke lenger brukes til jordvanning, pga. forekomst av algetoksiner. Beitedyr må da også gjerdes bort fra vannet.

Eksempler på slike områder er Hillestadvannet, Haugestadvannet, Vikevannet, Revovannet og Akersvannet. I disse områdene vil det fra 2023 være mulig å søke tilskudd til en miljøavtale for ekstra innsats. I denne tiltaksperioden vil det være et forsterka fokus på dette, blant annet gjennom økt samarbeid mellom forvaltning og kunnskapsinstitusjoner, og målrettet innsats for å øke og formilde kunnskap om jordvanning og vann til beitende dyr fra eutrofe innsjøer.

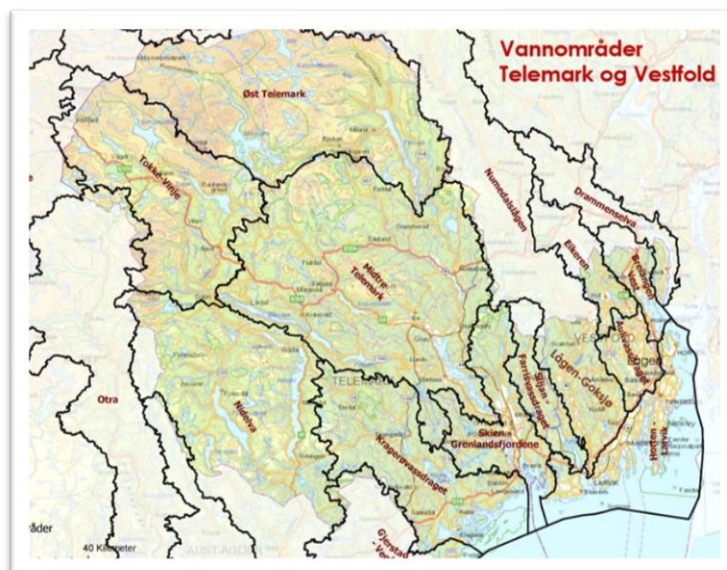
Tiltaksprogram

Den regionale vannforvaltningsplanen fastsetter miljømål for alt vann, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann. Tiltaksprogrammet beskriver hvordan fastsatte miljømål for vannforekomstene kan oppnås, og er utarbeidet av vannregionen og de aktuelle sektorene, inkl. landbruk.

Resultatene av omfattende prøvetaking viser at det er store utfordringer knyttet til vannmiljø i størstedelen av Vestfold, og deler av nedre Telemark. Jordbruket er kartlagt som den største påvirkningen mtp. jord og næringsstoffer. Det er derfor utarbeidet nye forsterkede pakker med miljøtiltak i jordbruket for 32 nedbørfelt. Se lokal tiltaksanalyse for hvert vannområde - [Vannforvaltning | Statsforvalteren i Vestfold og Telemark](#)

Vannforvaltningsplanen for Telemark og Vestfold med tilhørende tiltaksprogram bygger på tiltaksanalyser for alle vannområdene i fylket. For nedre Telemark og Vestfold utgjør jordbrukstiltak og avløpstiltak hoveddelen. Her har Agricat P (modell for landbruksavrenning fra NIBIO) dannet grunnlag for detaljerte tiltakspakker for jordbruket for alle delnedbørfelt med vannmiljøutfordringer, totalt 32 tiltakspakker.

Vestfold og Telemark er delaktige i 13 vannområder. Særlig i Telemark er vannområdene geografisk svært store, men disse har liten påvirkning fra jordbruket på vannmiljø. De områdene som er prioritert for vannmiljøtiltak er der jordbruksproduksjonen er mest utbredt.

Kartutsnitt fra vannett.no - ulike vannområder

Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden

Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv (2021) inneholder tiltak innen tre innsatsområder for å bedre økologisk og kjemisk miljøtilstand i Oslofjorden.

Disse er:

- Redusere utslipp fra kommunalt avløp og avløp i spredt bebyggelse
- Redusere arealavrenning fra jordbruk
- Redusere tilførsler av miljøgifter og marin forsøpling

Mange av tiltakene innenfor disse innsatsområdene inngår i vannforvaltningsplanen for Vestfold og Telemark vannregion med tilhørende tiltaksprogram, og er en del av Nasjonale føringer for vannforvaltningsarbeidet. Tiltakene er nødvendige for å oppnå miljømålene for flere vannforekomster i vannregionen, både i ferskvann og i kystvann.

Den regionale vannforvaltningsplanen og tiltaksplanen for Oslofjorden henger sammen, og bidrar sammen til en helhetlig forvaltning av Oslofjorden. En forbedring av vannmiljøet i Oslofjorden er avhengig av tiltak i hele fjordens nedbørfelt. Mange av de foreslåtte tiltakene for å forbedre vannmiljøet i ferskvannforekomstene i Vestfold og Telemark vannregion er derfor også nødvendige for å forbedre vannmiljøet i Oslofjorden.

Gjennomføring av vannmiljøtiltak

Tilskuddordningene som skal bidra til å redusere avrenning til vassdrag og kyst er i viktige i arbeidet med å følge opp jordbrukets sektoransvar etter vannforskriften.

Frivillige tiltak

- Informasjon
- Frivillige tiltak gjennom SMIL-tilskudd og RMP-tilskudd
- Planer med områdetiltak
- Frivillig miljøavtale

Forskrift om Regionale miljøkrav

Statsforvalteren er delegert myndighet til å fastsette en forskrift med regionale miljøkrav. Alle fylker med vannmiljøutfordringer og stor påvirkning fra jordbruket, har fått i oppdrag å utrede behovet for slike regionale pålagte miljøkrav. Hensynet til matproduksjon og vannmiljøet skal balanseres.

Per i dag er det innført regionale miljøkrav i deler av Østfold og Akershus.

Arbeidet med regionale miljøkrav skal være kunnskapsbasert, og inneholde utredninger som viser konsekvenser av pålagte krav.

Dette må utredes:

- Effekter for matproduksjonen
- Effekten av ulike tiltak på avrenningen av næringsstoffer
- Hvilke områder i fylket har behov for regionale miljøkrav?
- Hvilke tiltak kan de regionale kravene inneholde?
- Hva er kostnadene knyttet til innføring av pålagte miljøkrav? (Pålagte krav utløser også tilskudd)

Prosessen med utredninger rundt regionale miljøkrav startet desember 2022, der en bredt sammensatt ressursgruppe deltok på et informasjonsmøte. Det faglige arbeidet foregår i en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Statsforvalterens landbruksavdeling og miljøavdeling. Utredningene vil foregå i 2023 og 2024, inkl. en evt. høring av en ny forskrift. En regional forskrift vil tidligst kunne gjelde fra 2025.

4.3. Jord og jordhelse

Truslene mot matjorda og god jordkvalitet får økt oppmerksomhet. I tillegg til å svekke matjordas produksjonsevne, fører svekket jordkvalitet/jordhelse til økt avrenning av næringsstoffer, tap av biologisk mangfold og til CO₂-utslipp. Tap av organisk materiale har negativ effekt på matjordas evne til å holde på vann og næringsstoffer.

Jordpakking som resultat av tyngre maskiner har også en negativ effekt på jordas dreneringsevne og gassutveksling, og reduserer derfor produksjonspotensialet.

Nasjonalt program for jordhelse ble ferdigstilt i 2020, og i Jordbruksavtalen 2021 ble det bestemt at jord og jordhelse skal inn som eget miljøtema i Nasjonalt Miljøprogram.

I Vestfold og Telemark dyrkes det korn eller andre åpen åker vekster på en relativ stor del av arealet. Det gjør at fokuset på jordhelsefremmende tiltak er stort, da det er disse arealene som er mest utsatt for forringelse.

Foto: Jan Tore Foss - Tønsberg kommune - regnsimulator

4.4. Biologisk mangfold

Temaet biologisk mangfold omfatter genetisk mangfold, artsmangfold og naturtypemangfold knyttet til jordbrukslandskapet. Ulike driftsformer og bruk av arealer i jordbruket har gjennom århundrer skapt et mangfold av naturtyper og leveområder for arter. Flere trua arter og naturtyper i kulturlandskapet er særlig avhengige av for eksempel driftsformer som slått og beite. Disse driftsformene er også ressurskrevende. En utfordring for å nå målene for biologisk mangfold er å videreføre jordbruksdrift som ivaretar arealer med et rikt biologisk mangfold. I øvre deler av Telemark er det verdifulle slåttemarken som må ivaretas gjennom skjøtsel.

Det er stort naturmangfold i Vestfold og Telemark, og det er mange områder med vern etter naturmangfoldloven. Det er tre nasjonalparker i denne regionen: Hardangervidda nasjonalpark, Jomfruland nasjonalpark og Færder nasjonalpark. I tillegg til mange landskapsvernområder og naturreservater. Kulturlandskap med naturtyper og arter dannet på bakgrunn av tidligere tiders jordbruksdrift finnes i disse områdene. Naturmangfoldet vil da være avhengig av skjøtsel, og det er stor variasjon i mangfoldet fra fjord til fjell.

Gjennom sortsutvikling og avl er det utviklet et rikt genetisk mangfold av husdyr, mat og fôrvekster. Et mangfold av arter er viktig for å kunne avle frem gode egenskaper, være motstandsdyktig mot nye

sykdommer og robust i møte med klimaendringene. Færder nasjonalpark er valgt ut av Genressurssenteret som et særskilt rikt område med mange ville slektninger av kulturplantene.

NIBIO har ansvar for oppformering av norsk frø, og legger vekt på stedeodne naturfrø, dvs. frø av viltvoksende planter, for å fremme biologisk mangfold. Disse regionale frøblandinger er nå mer og mer tilgjengelige, og kan tas i bruk i fylket.

4.5. Jordbrukets kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljøer

Jordbrukets kulturlandskap er et resultat av jordbruksdrifta i dag og tidligere. Dette er også hverdagslandskapet for mange mennesker, og er viktig for friluftsliv. En rekke ulike plante- og dyrearter har sine leveområder i jordbrukslandskapet, og det finnes et stort antall kulturminner.

Verdiene i kulturlandskapet er avhengig av fortsatt bruk, skjøtsel og vedlikehold for å opprettholdes. I Vestfold og Telemark finnes det store arealer med kulturmark fra kyst til fjell. Disse deles i ulike kulturmarkstyper med stor variasjon i artsmangfold og skjøtselbehov.

Vestfold og Telemark får i løpet av 2023 på plass sine KULA-områder, dvs Kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse. Disse områdene er valgt ut av kulturminneforvaltningen. Områder med jordbrukslandskap vil kunne stimuleres gjennom miljøtilskuddene i jordbruket.

Setrene har en sentral plass i jordbrukets kulturlandskap, og har skapt særegne landskap. Det er knyttet mye verdifulle tradisjoner og kulturhistorie til dem. Seterdrift er krevende, og antallet har gått sterkt ned over tid. Det er behov for forsterket innsats for å holde setre i drift og åpne for besøkende.

Det er mange verneverdige bygninger i fylket. Dette er en viktig del av kulturarven, og landbruket forvalter mye av denne arven. Istandsetting av disse bygningene er kostbart, og må stimuleres i et samarbeid mellom midler fra kulturminneforvaltningen, Utvalgte kulturlandskap og SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket).

Omfanget av automatisk freda kulturminner er stort, og ligger tett i deler av fylket. Det er særlig mange gravminner, og disse må ivaretas og holdes synlige gjennom skjøtsel. Nyere tids kulturminner som steingjerder og bakkemurer preger landskapet sterkt mange steder. Istandsetting og synliggjøring av viktig for å ivareta disse kulturminnene.

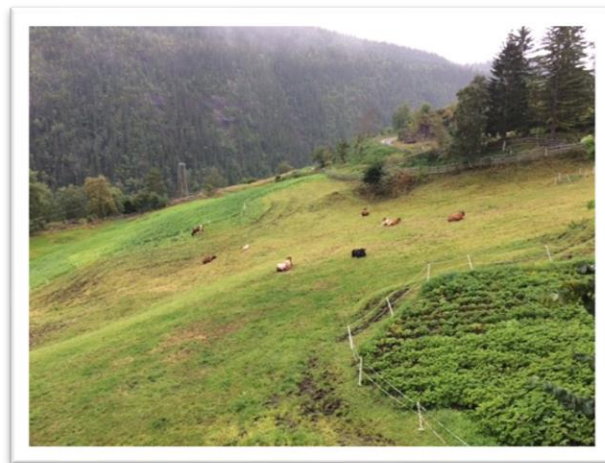

Foto: Everdien van Weeghel

4.6. Økologisk jordbruk

Målet i nasjonalt miljøprogram er å stimulere til økologisk produksjon i tråd med etterspørselen i markedet. Økologisk jordbruk setter ekstra krav til miljøhensyn og dyrevelferd. Kunnskap og erfaringer fra økologiske driftsformer kan overføres fra økologiske jordbruk til konvensjonelt jordbruk og bidra til at norsk jordbruk blir mer miljøvennlig og bærekraftig. Arbeidet med jordhelse og kompost i økologisk jordbruk har bidratt til å øke oppmerksomheten på dette i det konvensjonelle jordbruket.

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk (2018 – 2030) har tre hovedområder: Kunnskap og kompetanse, tilrettelegging for økologisk produksjon og utvikling av effektiv verdikjede. Nasjonal strategi for økologisk jordbruk ble fulgt opp av Økologiprogram (2019 – 2030) utarbeidet av Landbruksdirektoratet.

Programmet initierte et dialogforum, nå nasjonal ressursgruppe, med deltagelse fra sentrale aktører innenfor økologisk produksjon, foredling, omsetning og forbruk. Utgangspunktet var behovet for mer samordnet innsats mellom ulike aktører og organisasjoner som jobber med økologisk mat i ulike deler av verdikjeden.

Det ble også etablert et forum for forvaltningen med formål å få god sammenheng i bruk av virkemidlene innenfor økologisk jordbruk. Forumet skal bidra til økt samordning og bedre informasjons- og kunnskapsdeling og virkemiddelbruken knyttet til økologisk jordbruk.

EU og European Green Deal og Farm to Fork-strategien, har satt tydelige mål for økologisk jordbruk. Dette vil antakeligvis påvirke utviklingen i Norge på sikt, siden vi er i et samarbeid gjennom EØS avtalen.

Det regionale miljøprogrammet har ikke egne ordninger rettet mot økologisk jordbruk. Det er de nasjonale tilskuddordningene som gjelder. Økologisk drift med god håndtering av husdyrgjødsel er positivt mtp avrenning til vann.

5. Tilskudd til regionale miljøtiltak i Vestfold og Telemark – (RMP-tilskudd)

5.1. Oversikt over regionale miljøtiltak i Vestfold og Telemark

Tiltakene i tabellen er prioritert ut fra den nasjonale instruksen og forskriftsmalen og gjelder fra søknadsomgangen 2023. I løpet av perioden 2023-2026 er det mulig at denne lista justeres.

Aktuelle tiltak er beskrevet nærmere i det årlige veiledningshefte til gårdbrukerne, og på [hjemmesiden](#) til Statsforvalteren.

Tiltakene er inndelt i to hovedkategorier: Tiltak som fremmer miljøgoder, og tiltak som reduserer miljøbelastning.

5.2. Å fremme miljøgoder

5.2.1. Kulturlandskap

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Drift av bratt areal
- Drift av beitelag
- Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark
- Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i utmark
- Slått av verdifulle jordbrukslandskap
- Skjøtsel av gårdsdammer

I Vestfold og Telemark er visse områder prioritert høyere enn andre med tanke på tilskudd til skjøtsel. Enkelte tilskudd gjelder kun for Telemark.

Foto: Hilde Marianne Lien, bratt areal i Tokke kommune

Drift av bratt areal

Drift av bratt areal er viktig for å holde arealene i hevd og opprettholde et åpent kulturlandskap. I Telemark kan det derfor gis tilskudd til bratt areal på overflatedyrka og fulldyrka arealer. Fra 2023 er det også mulig å søke tilskudd til beiting i kombinasjon med beitepussing av bratt areal.

Drift av beitelag

Beitelag samarbeider om beiting med sikte på god utnyttelse av beiteressurser i utmark, og effektivt tilsyn med minst mulig tap av dyr. Beitelag med dyr på utmarksbeite kan gis tilskudd til 'drift av beitelag' i hele fylket.

Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark

Med verdifulle jordbrukslandskap menes jordbrukspåvirkede områder med kulturlandskapsverdier, skapt av langvarig, tradisjonell jordbruksdrift. Arealene som kan få tilskudd til 'beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark', er definert ulikt i Vestfold og Telemark:

Telemark

I kommunene i Telemark er det fra tidligere valgt ut kartfestede områder med verdifulle jordbrukslandskap. Disse videreføres i 2023, og enkelte tilskudd gjelder kun for disse områdene.

Landbrukskontoret i kommunen har kart og info om disse prioriterte områdene. I 2023 skal kartfestede områdene revurderes, og sannsynligvis gjelder nye områder fra 2024.

Vestfold

I Vestfold er hovedfokus innmarksbeiter. Omfanget av disse er begrenset, og de ligger spredt i randsonen rundt de fulldyrka arealene, f. eks. som ravindebeiter. De er truet av gjengroing. Ravinebeiter kan ha deler som innmarksbeite og deler som fulldyrka jord.

Vestfold og Telemark

Gammel kulturmark kan ryddes og gjerdes med SMIL-tilskudd, og kan deretter gis RMP-tilskudd for å sikre beiting i områdene.

Foto: Hilde Marianne Lien, Ildverket, Færder UKL

Foto: Thor Christiansen, slått i Vinje kommune

Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i utmark

Tilskuddet er forbeholdt øyer og i naturvernområder langs kysten i Vestfold og Telemark, hvor det i lengre tid har pågått arbeid med å åpne opp kulturlandskap preget av jordbruksdrift. Beiting er et viktig skjøtselstiltak for å ivareta disse områdene, samt å utnytte beiteressursene. I kystsonen ligger Jomfruland og Stråholmen utvalgte kulturlandskap og Færder utvalgte kulturlandskap. Disse overlappes delvis av Jomfruland nasjonalpark og Færder nasjonalpark. Øyer og naturvernområder langs kysten er derfor prioritert med et dyretilskudd.

Slått av verdifulle jordbrukslandskap

I Telemark kan det gis tilskudd for slått av verdifulle jordbrukslandskap. Tilskuddet gjelder for fulldyrka eller overflatedyrka areal i kartfestede områdene med verdifulle jordbrukslandskap valgt ut i hver kommune, og gammel kulturmark istandsatt med SMIL tilskudd. I 2023 skal de kartfestede områdene revurderes, og sannsynligvis gjelder nye områder fra 2024.

Skjøtsel av gårdsdammer

Gårdsdammer er viktige kulturlandskapselementer, og har ofte et rikt biologisk mangfold. Det gis tilskudd til skjøtsel av gårdsdammer, som innebærer slått/rydding eller beiting.

5.2.2. Biologisk mangfold

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Slått av slåttemark
- Skjøtsel av trua naturtyper
- Skjøtsel av styingstrær

- Soner for pollinerende insekter
- Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl

Skjøtsel av slåttemark

Slåttemark er en utvalgt naturtype, og det er mange verdifulle arealer i Telemark, og noen i Vestfold. Miljømyndighetene gir tilskudd til skjøtsel til søkere som ikke driver jordbruk, og RMP-tilskudd kan gis til slått til søkere med arealer i aktiv drift.

Foto: Hilde Marianne Lien - Truet naturtype strandeng, Færder kommune

Foto: Sverre Dahl - Slått av slåttemark, Hjartdal kommune

Skjøtsel trua naturtyper

En trua naturtype er definert på egen liste, og disse er prioritert i tilskuddsordningen: semi-naturlig eng (hagemark og naturbeitemark), strandeng, åpne sandområder og åpen grunnlendt kalkmark. Disse naturtypene er avhengig av skjøtsel i form av slått eller beiting. Det er laget skjøtselsråd i veiledningsheftet til gårdbrukerne.

Skjøtsel av styvingstrær

Styvingstrær er viktige elementer for biologisk mangfold, og er en del av det gamle kulturlandskapet. Tilskudd gis det året treet styves.

Soner for pollinerende insekter

Tilskuddsordningen til soner for pollinerende insekter videreføres, men med noen endringer. Det kan gis tilskudd til å så pollinatorvennlige frøblandinger og/eller skjømte pollinatorvennlige soner på jordbruksareal, men også til soner som grenser til jordbruksareal. I tillegg har det kommet nye tiltaksklasser som skiller mellom en generell frøblending, og en regional frøblending.

Foto: Amund Kind - Pollinatorsoner, Sandefjord kommune

Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl

Dette tilskuddet er nytt fra 2023. Ordningen vil gjelde for tilrettelegging av hekkeområder for vipe, i noen utvalgte områder som er kartfestet. Uten ekstra innsats kan vipa være borte fra Norge i løpet av de nærmeste tiår.

Vipene trenger åpne arealer med lav vegetasjon i hekketida. De kommer i februar-mars og hekker i april-mai. Vipa legger egg rett på bakken, helst på pløgsle eller annen bar jord. Området må være åpent, uten trær og busker nærmere enn 100 meter. Vipene samarbeider for å oppdage og beskytte seg mot rovdyr og fugl. De får flere unger på vingene der flere par har reir nær hverandre. Vipa bruker gras til å gjemme seg i når ungene vokse til. Vipene liker vassjuk jord siden de gjerne eter mye meitemark.

Foto: Oskar Puschmann, NIBIO – Vipe med kylling

5.2.3. Kulturminner og kulturmiljøer

Tiltakene som er med i RMP-programmet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Drift av seter
- Besøksseter
- Skjøtsel av automatisk fredete kulturminner
- Skjøtsel av steingjerder og bakkemurer
- Skjøtsel av kulturhistoriske områder

Drift av seter

I Telemark er seteranlegg i fjellområdene viktige både mtp å utnytte beiteressurser og ta vare på verdifulle kulturmiljøer. Tilskuddet stimulerer til drift av seter. Seterdrift med beitedyr bidrar til å holde arealer åpne, og er viktig for formidling av tradisjon og kulturarv.

Besøksseter

Fra 2023 innføres et eget tilskudd til «besøksseter». Formålet er å stimulere til aktiviteter på setrene som formidler kultur og jordbrukstradisjoner. Kravet til produksjon på disse setrene er noe lavere enn for «drift av seter».

Foto: Røysland - Selstali seter, Tinn kommune

Skjøtsel av automatisk fredete kulturminner

I Vestfold og Telemark er det mange automatisk fredete kulturminner. Et fredet kulturminne er et viktig element i kulturlandskapet, og del av vår kulturarv. Gravhauger, gravfelt, helleristninger, hustufter og veifar kan få for tilskudd til skjøtsel. Dette er kulturminner fra oldtid eller middelalder, dvs. fra før reformasjonen i 1537. Beiting eller slått er viktig for å ivareta og synliggjøre kulturminnet.

Steingjerder og bakkemurer

Steingjerder kan stå i grensa mellom innmark og utmark, kan markere eiendomsgrenser og teiggrenser, eller være ramme rundt jordbrukslandskapet. Fra 2023 gis det også tilskudd til bakkemurer. Steingjerder og bakkemurer setter preg på landskapet, og er del av vår kulturarv. Tilskudd kan gis til rydding av vegetasjon langs steingjerder og bakkemurer.

Foto: Anne Aasdalen, steingjerde i Tinn kommune

Foto: Vestfold fylkeskommune, kulturmiljø i Larvik kommune

Kulturhistoriske jordbruksområder

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) i Vestfold og Telemark har særskilte nasjonale og /eller regionale verdi. For å opprettholde disse viktige kulturhistoriske jordbruksområder gis det tilskudd til vise områder innenfor KULA.

5.2.4. Friluftsliv

Tiltaket som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Vedlikehold av turstier i jordbrukslandskapet

En stor del av det dyrkede arealet i Norge ligger i umiddelbar nærhet til byer og tettsteder. Jordbrukslandskap utgjør også de nærmeste arealene for mange i spredtbygde strøk. Åker, eng og kulturbeite er dermed nærmiljøet for mange. Helheten av kultur- og naturverdier i jordbrukets kulturlandskap er viktig for friluftsliv.

Formålet med tilskuddet er å holde turstier i jordbruksområder åpne og tilgjengelige for allmenheten.

Foto: Johanne Dolven - Tursti, Larvik kommune

5.3. Å redusere miljøbelastning

5.3.1. Avrenning til vann

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Ingen jordarbeiding om høsten
- Gras på arealer utsatt for flom og erosjon
- Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer
- Direktesådd høstkorn og høstoljevekster
- Grasdekte vannveier og grasstriper i åker
- Grasdekt kantsone i åker

Tilskuddene er differensiert i prioriterte områder og andre områder.

Prinsipper for utvelgelse av prioriterte områder

Grunnlaget for å velge ut prioriterte områder for vannmiljøtiltak er bedret vesentlig, og har vært gjenstand for diskusjoner ved den nye rulleringen. Statsforvalteren har valgt å videreføre at all dyrka mark under marin grense er prioritert område i påvente av splitting av fylket, men øker innsatsen i noen nedbørfelter i fylket i form av en frivillig miljøavtale.

Arealer under marin grense vil tilsvare alt dyrka areal i Vestfold, og nesten all åpen åkerdrift i Telemark. Området henger geografisk sammen, og er jordbruksarealer med intensiv åkerdrift. I nasjonalt perspektiv har disse områdene, preget av leirjord og påvirkede vassdrag, spesielle utfordringer.

Instruksen fra Landbruksdirektoratet pålegger Statsforvalteren å bestemme hvilke områder som skal være prioritert for vannmiljøtiltak. I dette programmet bygger prioriteringene på det faglige kunnskapsgrunnlaget som er opparbeidet om grad av påvirkning fra jordbruket og målt økologisk miljøtilstand. Beskyttelse av viktige drikkevannskilder er også vektlagt.

Føringer fra Nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd pkt. 2.6 fra Landbruksdirektoratet:

«Formålet med tilskuddene under avrenning til vann er å redusere avrenning av næringsstoffer og partikler til vassdrag og kyst. Tiltakene er viktige for å bidra til at målene etter vannforskriften nås.

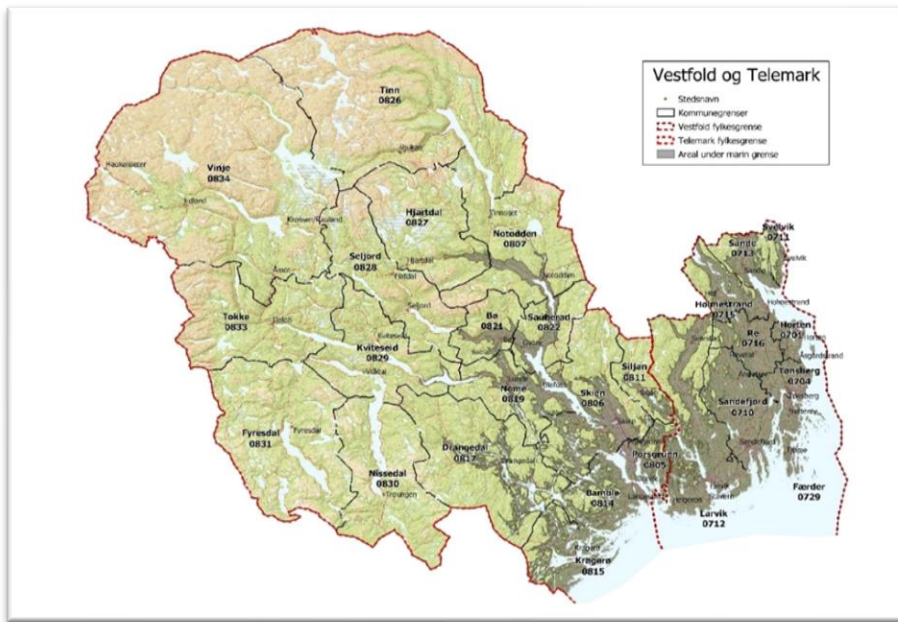
Ut fra tilstand i vannforekomstene og grad av potensiell negativ påvirkning fra jordbruk, må statsforvalteren velge ut og definere områder som er prioritert for høyere satser for avrenningstiltak. Det kan også gis tilskudd for andre områder, men disse vil ikke ha samme behov for høy tiltaksgjennomføring ut i fra tilstanden i vannforekomstene. «Prioriterte områder» og «andre områder» må være klart definert av statsforvalteren. Inndelingen «prioriterte områder» og «andre områder» gjelder for alle tiltakene under kapittel seks, unntatt fangdammer.

Tiltak som reduserer tap av jordpartikler og bevarer røtter i jorden gjennom redusert jordarbeiding gagnar også jordhelsen da forholdene for jordlevende organismer, spesielt for soppers hyfetråder, forbedres.»

Arealer under marin grense = «prioritert område»

Kart med arealer under marin grense. Kilde: SFVT

Ingen jordarbeiding om høsten

Ingen jordarbeiding om høsten er det viktigste RMP-tiltaket for å redusere avrenning av jord og fosfor til vann. Tilskuddet kompenserer for avlingsnedgang på noen jordarter og i noen kulturer, og for et større arbeidspress i våronna som er utfordrende mht. jordarbeiding til rett tid.

Gras på arealer utsatt for erosjon

Tilskudd kan gis alle årene på fulldyrka grasarealer i erosjonsrisikoklasse 3 og 4 (arealer med stor og svært stor erosjonsrisiko), men kun i prioriterte områder (under marin grense). Et flerårig grasdekke på de mest erosjonsutsatte arealene forebygger erosjon mer effektivt enn å dyrke korn eller andre vekster på disse arealene.

Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer

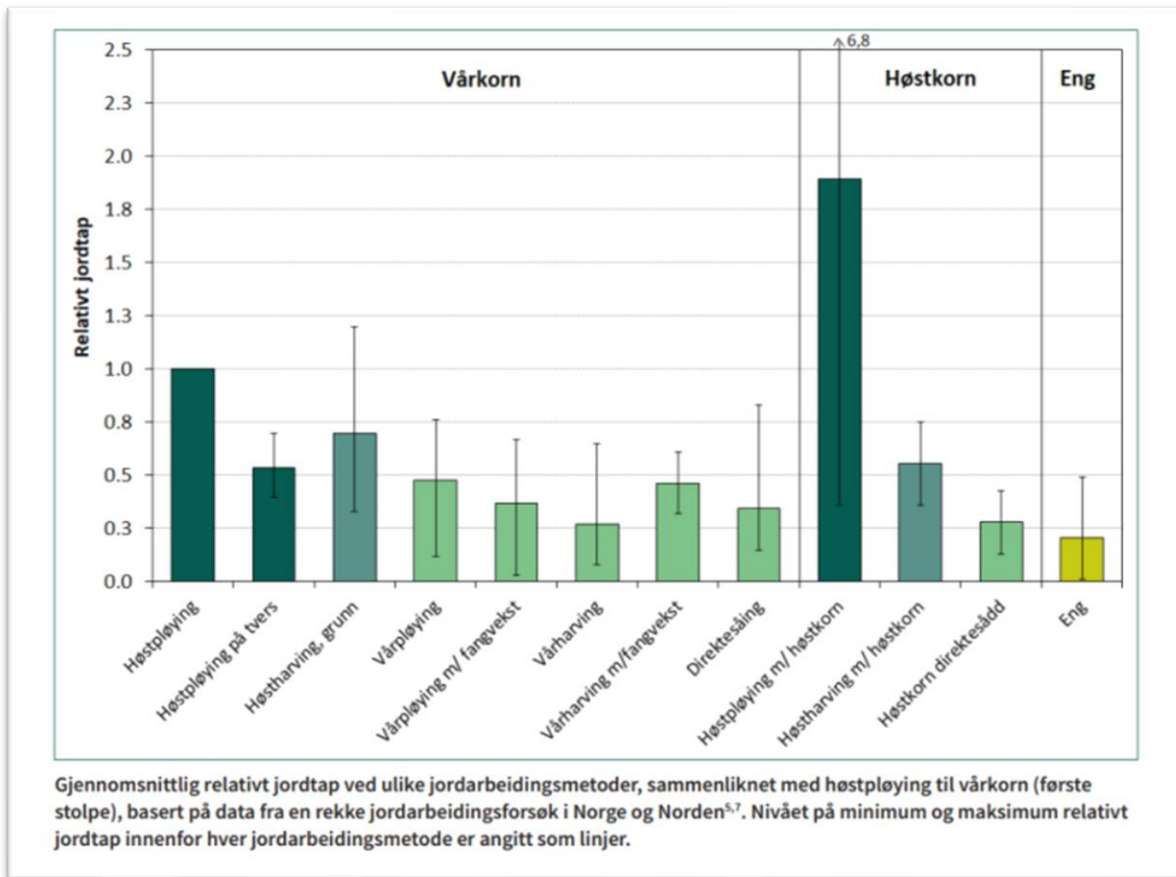
Områdene som er særlig utsatt for flom har en større sjans for å tape jord og næringsstoffer. Derfor er tiltaket ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer tatt med som tiltak fra 2023. Tilskuddet gis som et tillegg til tilskudd for tiltaket 'ingen jordarbeiding om høsten'.

Direktesådd høstkorn og høstoljevekster

Direktesådd høstkorn er den mest miljøvennlige måten å etablere høstkorn på. Tilskuddet kan gis til arealer som ikke blir jordarbeidet om høsten og som sås direkte. Fra 2023 gis det mulighet for lett høstharving etterfulgt av såing, i tillegg til direktesåing med en spesialmaskin. Det er to forskjellige tiltaksklasser. Høstharving til høstkorn vil være med på å redusere jordtapet betraktelig i forhold til høstpløying til høstkorn.

Figuren synliggjør de positive effektene av ingen jordarbeiding om høsten, og direktesåing av korn.

Figur: Gjennomsnittlig relativt jordtap ved ulike jordarbeidingsmetoder (Kværnø, Sigrun H. m.fl. 2020b, s. 4)

Grasdekte vannveier og grasstriper i åker

Et grasdekke i forsøkninger stopper jordpartikler effektivt, slik at de ikke renner ned i kummer og ut i vassdraget. Stripper med gras på tvers av fallretningen reduserer avrenningen av jordpartikler. Matjorda blir igjen på jordet i stedet for å havne i vassdraget.

Grasdekt kantsone i åker

Grasdekt kantsone er et varig grasdekke på åpen åker mot grøft, bekk, elv eller sjø. En slik vegetasjonssone stopper jordpartikler effektivt slik at de ikke renner ut i vassdraget. En kantsone reduserer hastigheten på overflateavrenningen. Jordpartikler og jordaggregater med bundne næringsstoffer sedimenteres i kantsonen, bindes til jord og plantedeler eller tas opp i vegetasjonen. Matjorda blir igjen på jordet i stedet for å havne i vassdraget.

5.3.2. Utslipp til luft

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Nedlegging av husdyrgjødsel
- Nedfelling av husdyrgjødsel
- Spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange

Til og med 2022 har nedlegging eller nedfelling av husdyrgjødsel (eller biorest) vært ett tiltak. Fra 2023 er det endret, og er det to separate tiltak med egen tiltaksklasse og vilkår. Tiltakene motvirker tap av ammoniakk til lufta, og er også gunstig med hensyn til vannmiljø.

Nedlegging av husdyrgjødsel

Ved nedlegging av husdyrgjødsel blir gjødsla lagt rett ned på jorda. Dette innebærer at husdyrgjødsel i åpen åker må moldes ned etter spredning.

Nedfelling av husdyrgjødsel

Ved nedfelling blir husdyrgjødsel blandet direkte inn i jordsmonnet. I dette tilfelle trengs det ikke nedmolding.

Spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange

Som et tillegg til nedlegging og/eller nedfelling av husdyrgjødsel gis det tilskudd til bruk av tilførselsslange for å redusere jordpakking.

5.3.3 Plantevern

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Ugrasharving i korn og frøvekster
- Mekanisk ugrasbekjempelse i radkulturer

Kjemiske plantevernmidler er viktig for å kontrollere skadegjørere, samtidig som slike midler kan ha uønskede effekter på helse og miljø. Kjemiske plantevernmidler skal i størst mulig grad forsvinne fra det biologiske systemet etter at de har hatt sin tilsiktede virkning, og ikke finnes igjen i mengder av betydning i jord, grunnvann eller overflatevann.

Det blir gitt tilskudd til konvensjonelle foretak som fjerner ugras uten bruk av kjemiske plantevernmidler. Ugrasharving i korn og frøvekster, og mekanisk ugrasbekjempelse i radkulturer blir støttet.

Utbredelsen av den fremmede skadelige arten hønsehirse kan utløse økt behov for bruk av plantevernmidler. Det er derfor viktig å ha oppmerksomheten rettet mot å begrense spredningen av hønsehirse.

5.3.4. Jord og jordhelse

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Fangvekster som underkultur
- Fangvekster sådd etter høsting
- Bruk av egenprodusert kompost
- Spredning av biokull

Fangvekster

Jord og jordhelse er fra 2023 et nytt miljøtema. Fangvekster som underkultur og fangvekster sådd etter høsting er nå innunder dette temaet. Fangvekster forbedrer jordstruktur og jordhelse gjennom å øke innholdet av levende røtter og organisk materiale. Ved å øke innholdet av organisk materiale lagres karbon i jorda. Fangvekster er derfor et viktig klimatiltak. Formålet med fangvekster er også å beskytte jordoverflaten mot erosjon og avrenning av næringsstoffer ved kraftig nedbør og flom.

Bruk av egenprodusert kompost

Bruk av kompost kan være et godt jordforbedringstiltak og kan være med på å opprettholde eller øke det organiske innholdet i jorda. Fra 2023 gis det tilskudd til bruk av egenprodusert kompost.

Spredning av biokull

Biokull er forkullede rester etter en pyrolyseprosess av biomasse som trevirke og halm. Karbonet i biokull er svært motstandsdyktig mot nedbryting, og mye mer motstandsdyktige mot biologisk nedbryting sammenlignet med karbon fra ubehandlet biomasse. På denne måten dannes stabilt biokull som ved lagring i jord kan bidra til å binde karbon og redusere utslipp av CO₂. Biokull kan også være et tiltak for klimatilpasning i landbruket, da det kan bidra til økt vannhusholdningsevne, og øker jordas evne til å holde på næringsstoffer. Fra 2023 gis det tilskudd til spredning av biokull.

Foto: Einar Kolstad – Fangvekster, Sandefjord kommune

5.3.5. Miljøavtale og klimarådgiving

Tiltakene som er med i RMP-tilskuddet fra søknadsomgangen 2023 er:

- Miljøavtale
- Klimarådgiving

Miljøavtale

Tilskuddordningen til miljøavtale innføres med hovedformål å redusere avrenning til vassdrag og kyst ytterlige. For å få tilskudd må en kombinasjon av tiltak gjennomføres. Hvilke kombinasjoner av tiltak som må gjennomføres fremgår i RMP-forskriften. Det kan gis en tilskuddssats per dekar for gjennomføring av tiltakene, i tillegg til tilskudd til det enkelte tiltaket.

Frivillige miljøavtaler ble første gang innført i 2019 i nedbørfeltet til Akersvannet i Sandefjord og Tønsberg kommuner. Fra 2023 foreligger det en revidert miljøavtale som gjelder for nedbørfeltene/ tiltaksområdene Bergsvannet i Eidsfoss (inkl. Vikevannet og Haugestadvannet), Hillestadvannet, Revovannet, Akersvannet, Goksjø, Viksfjord, Børsesjø og Leirkup. Disse tiltaksområdene er avmerket i kart, og er vedlegg til RMP-veilederen for fylket.

Klimarådgiving

Med klimarådgivning menes rådgivning som i størst mulig grad tar for seg en helhetlig gjennomgang av utslipp og opptak av klimagasser fra alle gårdens produksjoner, med sikte på å gjennomføre klimatilpasning. Behov for klimatilpasning skal også inngå i rådgivningen. Tilbydere av klimarådgiving skal være godkjent av Landbruksdirektoratet. Dersom det søkes om tilskudd for gjennomført klimarådgiving i flere søknadsperioder, skal det utarbeides ny tiltaksplan som redegjør for gjennomførte tiltak fra forrige tiltaksplan.

6. Andre økonomiske virkemidler

Statsforvalteren og/eller kommunene forvalter følgende midlene: SMIL (Spesielle miljøtiltak i jordbruket), tilskudd til drenering, tilskudd til utvalgte kulturlandskap, tilskudd til tiltak i beiteområder, fjellandbruksmidler, og midler til det fylkesvise klima- og miljøprogram. Disse midlene omtales nærmere i dette kapittel.

Fylkeskommunen forvalter midler til rekrutterings- og kompetansetiltak i landbruket (RK-midler), og midler til regionale tilretteleggingstiltak i landbruket (RT-midler). Det overordna målet for RK-midlene er å bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøvere som kan ivareta og styrke verdiskapingen i landbruket regionalt. RT-midlene skal legge til rette for regional næringsutvikling med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Midlene som Fylkeskommunen forvalter er knyttet til målsetningene i det regionale næringsprogram med tilhørende handlingsplan, hvor det er bl.a. et sterkt fokus på klima og miljø.

6.1. SMIL – tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket

Tilskuddet forvaltes etter forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket – SMIL - av kommunene. Formålet i (§ 1) er at tilskuddet skal fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap, og redusere forurensningen fra jordbruket, *utover det som forventes gjennom vanlig jordbruksdrift*. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

For å få til en helhetlig satsning på miljøtiltak lokalt skal de fireårige tiltaksstrategiene for SMIL og RMP sees i sammenheng. RMP skal gjennom tilskudd til årlige tiltak følge opp investeringer støttet av SMIL-tilskudd. Statsforvalteren skal ha en aktiv rolle i prioriteringene av SMIL-midlene, og stimulere til fellestrekk mellom sammenliknbare kommuner og satsningen på områdetiltak.

Foto: Hilde Marianne Lien - Gammel kulturmark, Tønsberg kommune

Foto: Re kommune

Kommunale retningslinjer

Hver kommune skal ut fra sine lokale miljøutfordringer utarbeide retningslinjer for bruk av SMIL-midlene som blir tildelt kommunen. De kommunale tiltaksstrategiene rulleres i dialog med Statsforvalteren og næringsorganisasjonene, og skal gjelde for perioden 2023-2026.

Føring for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene:

- Tilskudd skal prioriteres til områder med de største miljøutfordringene i kommunen innen kulturlandskap, naturmangfold, kulturminner og forurensning
- Hydrotekniske tiltak skal prioriteres i vannområder med store behov av hensyn til avrenning, ressursbevaring, klimatilpasning, matproduksjon m.m.
- Prioriteringene i SMIL skal gjenspeile prioriteringene i RMP

Statsforvalteren fordeler midler til kommunene ut fra andel av jordbruksareal, kommunale tiltaksstrategier, miljøutfordringer, innmeldt behov og kommunenes gjennomføringsgrad.

Tiltaksgrupper i SMIL

Tilskuddet kan gis som et *engangstilskudd til investeringer* i forbindelse med tiltak i kulturlandskapet, og til tiltak mot forurensning. Årlige tiltak kan støttes av RMP-tilskudd.

Tiltak det kan søkes tilskudd til er:

KULTURLANDSKAP

1. Verdifulle kulturlandskap i innmark – istandsetting (gml. kulturmark rydding og gjerding)
2. Verdifulle kulturlandskap i utmark – istandsetting (gml. kulturmark rydding og gjerding)

BIOLOGISK MANGFOLD

3. Utvalgte naturtyper – hule eiker og slåttemark – istandsetting
4. Trua naturtyper – eks. hagemark og naturbeitemark - istandsetting
5. Biologisk verdifulle arealer inklusive tiltak for pollinerende insekter - istandsetting
6. Fjerning av fremmede skadelige arter i kulturlandskapet

KULTURMINNER OG KULTURMILJØER

7. Automatisk freda kulturminner – gravhauger, hustufter m.m. – istandsetting og synliggjøring
8. Verneverdige bygninger - istandsetting
9. Steingjerder og skigarder – istandsetting
10. Andre kulturminner og kulturmiljøer

FRILUFTSLIV

11. Turstier i jordbrukslandskapet – etablering og istandsetting

AVRENNING TIL VANN

12. Utbedring av hydrotekniske anlegg – rørgater, kummer, avskjæringsgrøfter m.m.
13. Gjenåpning av bekkelukkinger
14. Erosjonsikring i/langs vassdrag
15. Vegetasjonssoner/kantsoner langs vassdrag – plantinger som sikringstiltak
16. Flomdempende tiltak
17. Fangdammer og våtmarker – etablering
18. Fangdammer og våtmarker – vedlikehold og tømning
19. Tiltak mot avrenning fra veksthus – oppsamlingsanlegg, rensertiltak m.m.
20. Omlegging på erosjonsutsatt areal – tiltak på svært erosjonsutsatt areal
21. Miljøplantinger – planting av busker og trær av hensyn til miljø eller kulturlandskap

UTSLIPP TIL LUFT

22. Dekke over utvendig gjødsellager – gjelder eksisterende lager

PLANTEVERN

23. Rensetiltak for å redusere tap av plantevernmidler – biobed/biofilter

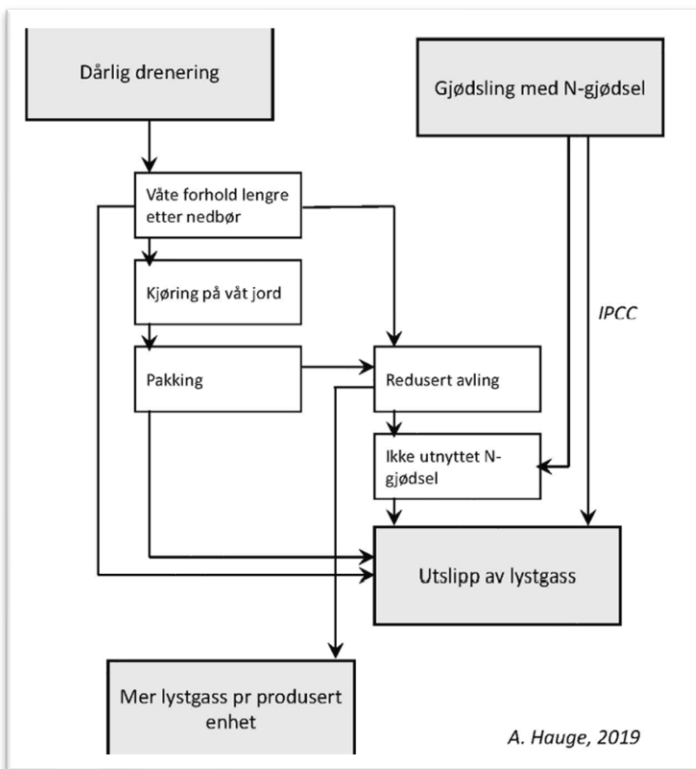
Nærmere beskrivelser av de ulike tiltakene finnes [her](#).

Planleggingsprosjekter

Det kan gis tilskudd til prosjekter som leder fram til planer for konkrete tiltak nevnt over. Planer med områdetiltak er ønskelig for å løse lokale utfordringer med tanke på kulturlandskap eller forurensning. Flere grunneiere/gårdbrukere kan gå sammen og søke veiledning fra landbrukskontoret i kommunen. En gårdbruker må stå som søker på vegne av gruppa. Det er hjemlet i SMIL-forskriften at det kan gis 100 % tilskudd til planleggingsprosjekter.

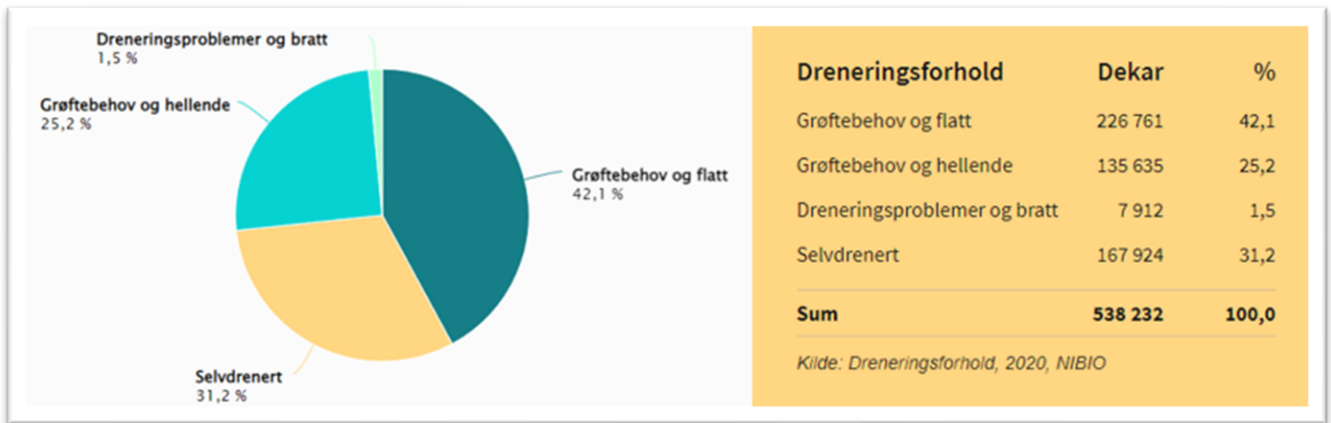
6.2. Drenering

Grøfting av dårlig drenerte arealer kan ha miljøeffekt gjennom mindre lystgasstap og mindre tap av næringsstoffer. Godt drenert jord er mindre utsatt for pakkesaker ved overkjøring. Jordpakking kan ha stor innvirkning på utnyttelsen av tilført gjødsel og lystgassutslippet. NIBIO viser til, i en [rapport](#) fra 2020, at vi har for lite kunnskap om hvor stort lystgassutslippet er fra jord som er godt drenert.

Figur: Sammenhenger for virkningen av dårlig drenering på lystgassutslipp. (Hauge et.al 2020)

Dreneringsforhold Vestfold og Telemark, 2020, NIBIO

Mål om økt matproduksjon vil sannsynligvis bli enda viktigere framover i en verden som vil trenge mer mat og i et klima som reduserer matproduksjonen i mange svært viktige områder. Utslipp og avrenning per produsert enhet er derfor viktig. Grøfting gir økte, jammere og mer årsikre avlinger. Det bidrar sterkt til mindre utslipp og avrenning per produsert enhet.

Klimaprognosene viser mer nedbør vår og høst. Det betyr økt behov for mer intensiv drenering, ikke minst for å få inn avlingene om høsten. Når grøftene i noen jordarter forringes forholdsvis raskt, vil det si at grøftebehovet er stort framover. Vi anslår grøftebehovet til ca. 6 500 dekar per år i fylket. Arealet som blir drenert årlig ligger vesentlig lavere.

6.3. Utvalgte kulturlandskap

Det finnes fire nasjonalt utvalgte kulturlandskap i jordbruket i vårt fylke, som har ulike preg og verdier.

- ✓ Jomfruland og Stråholmen UKL – fra 2009
- ✓ Færder UKL – fra 2009
- ✓ Hjartdal og Svartdal UKL – fra 2017
- ✓ Kaupang UKL – fra 2023

[Informasjon om områdene og tilskuddsordningen](#)

Det er valgt ut 51 områder med nasjonal status som UKL-område per 2023. Det settes av egne midler til tilskudd til tiltak i områdene i Jordbruksavtalen. Tilskuddet forvaltes etter forskrift om tilskudd til Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap. Formålet for ordningen (§ 1) er å bidra til å sikre verdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, kulturminner og kulturmiljøer, herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift.

Det er kommunene som «eier» områdene som etter søknad fra ulike aktører gjør vedtak om tilskudd. Statsforvalteren fordeler midler ut til kommunene, og vil påse at midlene i hvert område over tid gis til tiltak innen de tre hovedformålene: Biologisk mangfold, kulturminner og landskap/jordbruk.

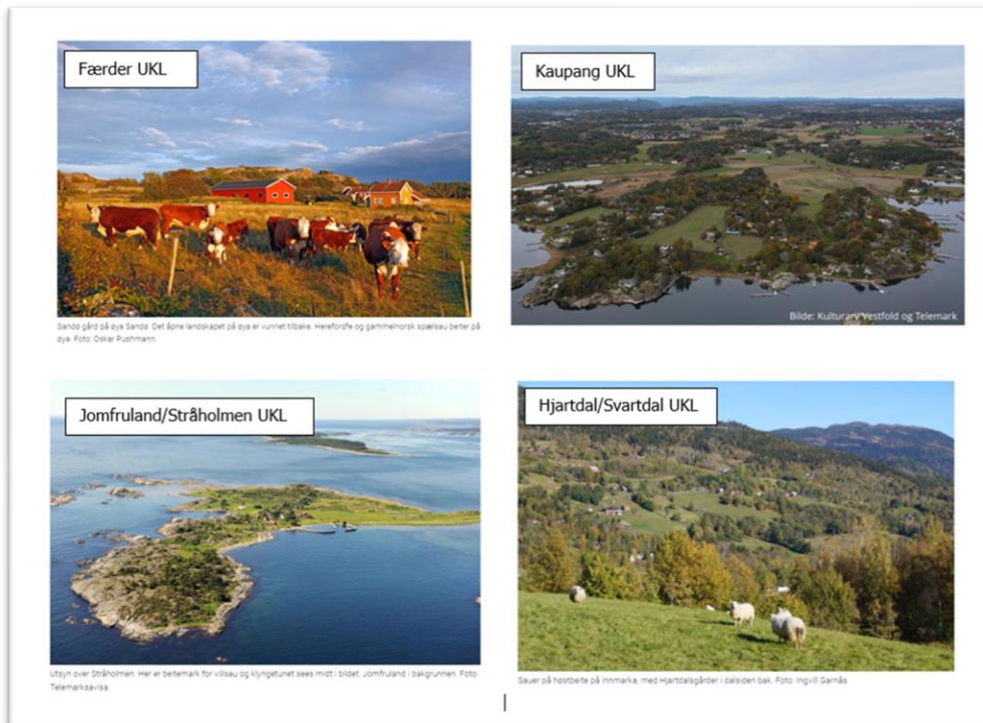
Områdene skal også stimuleres gjennom tilskudd fra andre kilder: RMP-tilskudd, SMIL-tilskudd, midler fra Kulturminnefondet, midler fra fylkeskommunen Kulturarv, nasjonalparkene mm.

Det er viktig å sikre aktivitet i alle de fire UKL-områdene, og bygge videre på de etablerte nettverkene bestående av grunneier, gårdbrukere, dyreholdere, frivillige organisasjoner, kommunene og statlig

forvaltning. To av områdene har deler som inngår i Jomfruland nasjonalpark og Færder nasjonalpark. Det er viktig med dialog og samkjøring med nasjonalparkforvaltningene. Kaupang har et fredet kulturmiljø fra vikingtiden – Skiringssal handelssted.

6.4. Tiltak i beiteområder

Formålet med tilskuddet er å legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene. Tilskuddet skal gå til investeringer som er viktige for driften av et beitelag.

Tilskudd kan gis til lag eller foreninger (beitelag, grunneierlag, radiobjellelag) som er registrert i enhetsregisteret, som driver næringsmessig beitedrift og som iverksetter investeringstiltak og/eller planleggings- og tilretteleggingsprosjekter i beiteområder. Per 2023 er det 47 beitelag i fylket.

Tilsvarende gjelder for foretak som kan gis produksjonstilskudd etter § 2 i forskrift 19. desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket der det grunnet naturgitte eller driftsmessige forhold ikke ligger til rette for samarbeid. Stat, fylke eller kommune kan ikke gis tilskudd med mindre det søkes gjennom lag og forening der også en eller flere tilskuddsberettigede eiendommer er med.

Midlene brukes særlig til elektronisk overvåking av dyr i vårt fylke, men gis også til fysiske gjerder. Det kan gis også tilskudd til sankekvever og sperregjerder. Tildelingen av midler til fylket er begrenset, og står ikke i forhold til arealressursene med utmarksbeite. Rammene tildelt til hver kommune er derfor trang. Tilskuddet er øremerket til beiting i utmark.

Foto: Thor Christiansen - Utmark, Vinje kommune

6.5. Fjellandbrukssatsing

Fjellandbrukssatsingen bidrar til skjøtsel av landskap, lokal matproduksjon og øker kunnskapen om fjellets egenart. På denne måten styrkes landbruket i fjellområdene. Ny kunnskap knyttet til bærekraft og klimatilpassing, kulturlandskap, gamle tradisjoner. God ressursutnyttelse, verdiskaping og lønnsomhet, er fagområder som peker seg ut som spesielt interessante.

Satsningen gjelder i Vestfold og Telemark, Oslo og Viken, Trøndelag og Innlandet. Fjellkommunene i Vestfold og Telemark er Fyresdal, Tokke, Seljord, Vinje, Hjartdal og Tinn. Hensikten med midlene er å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og

bygdenæring. I tillegg skal satsningen stimulere til økt utvikling og bruk av landbrukets ressurser i fjellområdene. Framover er det viktig med fortsatt søkelys på fjellandbruket generelt og seterdrift og den immaterielle kulturarven spesielt.

Det innvilges et bredt spekter av søknader når det gjelder aktører, innhold, målgrupper, omfang og varighet. Fjellandbruksmidler blir koordinert opp mot søknader til IN og fylkeskommunen.

Foto: Anne Aasmundsen

6.6. Fylkesvise klima- og miljøprogrammidler

Statsforvalteren gir støtte til regionale prosjekter, innenfor temaene klimatilpasning, klimagassutslipp, jord, forurensing, kulturlandskap, naturmangfold, og økologisk jordbruk. Prosjektene skal primært rettes mot utfordringer som har interesse for lokale eller regionale problemstillinger. Prosjektene skal bidra til at eksisterende eller ny kunnskap raskt når ut til næringsutøvere.

Målene for klima- og miljøprogrammet er å bidra til:

- at produksjon av mat skal foregå med god ressursbruk og minst mulig forurensing, klimagassutslipp og tap av biologisk mangfold
- å øke landbrukets miljøbidrag, som kulturlandskap, naturmangfold, binding av karbon og produksjon av biogass
- å tilpasse agronomi og dyrkingssystem til endrede klimaforhold, med sikte på å opprettholde eller øke matproduksjonen og ivareta produksjonsressursene

